

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

освітній ступінь магістр

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

спеціальність 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта

освітня програма Дошкільна освіта. Альтернативна дошкільна освіта,
Початкова освіта. Позашкільна освіта, Початкова освіта. Інклюзивна освіта.

тип дисципліни обов'язкова

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми
Лесіна Т.М.
(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою загальної педагогіки, дошкільної,
початкової та спеціальної освіти
протокол № _____ від _____
Зав. кафедри В.Церковна доц. Церковна В.Г.
(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова науково-методичної ради
педагогічного факультету
доц.Циганок І.Б.
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробник програми: кандидат філософських наук, доцент кафедри української і
всесвітньої історії та культури Запорожченко О.В.

Рецензенти програми:

Кічук Я.В., доктор педагогічних наук, професор, ректор ІДГУ;
Куліненко Л.Б., доктор філософських наук, професор кафедри технологічної, професійної
освіти та загально технічних дисциплін ІДГУ

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 3	Лекції:	
	14	
Модулів:	Практичні заняття:	
Загальна кількість годин: 120		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 1	Лабораторні заняття:	
Семестр: 1	Семінарські заняття:	
	10	
Тижневе навантаження (год.): - аудиторне: 2 - самостійна робота: 4	Консультації:	
Форма підсумкового контролю: залік	Індивідуальні заняття:	
Мова навчання: українська	Самостійна робота:	
	66	

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологія, методи наукового дослідження, формування системи знань про критерії науковості та вимоги щодо організації та аргументації наукового дослідження, аналізу його результатів, основні етапи, форми та елементи організації наукової діяльності.

Метою викладання навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» є: оволодіння методологією та методами наукового дослідження, формування системи знань про критерії науковості та вимоги, щодо організації та аргументації дослідження, аналізу його результатів.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до освітньо-професійних програм «Дошкільна освіта. Альтернативна дошкільна освіта», «Початкова світа. Позашкільна освіта», «Початкова світа. Інклюзивна освіта»

Інформація про компетентності та відповідні їм програмні результати навчання за дисципліною

Шифр компетентності	Назва компетентності	Шифр програмних результатів	Програмні результати навчання
Загальні компетентності (ЗК)			
ЗК 3.	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, мати потребу вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень; самостійно набувати і використовувати нові знання і уміння.	ПРН 1.	Знати предмет методології наукового пізнання, її світоглядне значення та роль у самостійній науковій діяльності; сучасні концепції методології науки, методи наукового дослідження, критерії науковості та вимоги щодо організації та аргументації дослідження, аналізу його результатів, основні етапи, форми та елементи організації наукової діяльності. Знати традиційні та інноваційні технології організаційно-управлінської діяльності в закладі освіти за напрямками, обумовленими посадовими обов'язками менеджера освіти; особливості запровадження науково обґрунтованих нововведень в освітню сферу. Використовувати комунікацію для задоволення потреби самовдосконалення, інтелектуального і культурного розвитку, реалізації самоосвітньої діяльності фахової спрямованості, відчувати потребу в систематичному підвищенні свого загальнокультурного і професійного рівня.
ЗК 4.	Здатність генерувати нові ідеї. Бути готовим проявляти ініціативу і приймати доцільні та відповідальні рішення в проблемних ситуаціях; діяти в нестандартних ситуаціях і нести соціальну й етичну відповідальність за прийняті рішення.	ПРН 3.	
ЗК 6.	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. Володіти практичними способами пошуку наукової і професійної інформації з використанням сучасних комп'ютерних засобів, хмарних технологій, баз даних і знань.	ПРН 14.	
ЗК 7.	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. Досконало володіти всіма стилями і жанрами усного і письмового мовлення для комунікації з суб'єктами освітнього процесу, з різними соціальними і професійними групами.		
Фахові компетентності (ФК)			
ФК 2.	Здатність здійснювати методичний супровід освітньої діяльності закладу освіти, володіти методами та формами методичної роботи, вміти створювати умови для безперервного навчання та ефективного підвищення кваліфікації педагогічних	ПРН 15.	Вибудовувати конструктивну комунікативну стратегію взаємодії з педагогічними працівниками, надихати колег на пошук розвивальних можливостей і ресурсів щодо професійного вдосконалення, спрямованості на кар'єрне зростання та забезпечення

	працівників		конкурентності у сфері освітніх послуг.
ФК 3.	Здатність організувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних, науково обґрунтованих, традиційних та інноваційних засобів, методів, прийомів, технологій, створювати сприятливі умови для розвитку, навчання і виховання дітей.	ПРН 12.	Самостійно логічно аналізувати, конструктивно висловлювати ставлення до наукових результатів, критично ставитися до думок і позицій інших; будувати партнерську взаємодію та демонструвати гуманну поведінку з різними суб'єктами освітнього процесу закладу дошкільної освіти.
ФК 8.	Здатність організувати науково-методичну та інноваційну діяльність в системі дошкільної освіти, сприяти ефективним формам взаємодії закладів і установ науково-методичного забезпечення дошкільної освіти для реалізації навчально-методичної і науково-дослідницької функцій, управляти інноваційними процесами в системі дошкільної освіти.	ПРН 18.	Критично оцінювати результати власної професійної діяльності, ініціювати і організувати систематичне навчання і самоосвіту; реалізовувати у практичній діяльності сформованість високої світоглядної культури науковця.
ФК 11.	Здатність визначати стратегічні лінії розвитку закладу освіти, організувати командну роботу при вирішенні завдань його розвитку.	ПРН 20.	Аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтацій, оцінювати власну діяльність з позицій культурно-історичної, екологічної, духовної, морально-естетичної, педагогічної цінності.
ФК 15.	Здатність до професійного самовдосконалення: професійна самоосвіта, особистісне зростання, проектування подальших особистих освітньо-професійних траєкторій; здатність враховувати зв'язок і вплив власної діяльності на результат роботи колективу.	ПРН 7. ПРН 17.	Організувати пошукову навчально-пізнавальну діяльність; використовувати педагогічні інновації у власній професійній діяльності; аналізувати сучасні тенденції нововведень в освітню сферу; чинники, що визначають успішність інноваційних процесів в дошкільній освіті. Вчитися упродовж життя й удосконалювати з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію; володіти навичками самовдосконалення, використовувати механізм

			самооцінки власних досягнень в дослідницькій та управлінській діяльності.
--	--	--	---

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 4 кредити ЄКТС (120 годин).

№ з/п	Назви тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)					
		Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота
1.	Наука як система знань та соціальний інститут.	4	1	-	-	-	8				-	-	
2.	Сутність, структура, функції методології.	4	1	2	-	-	8	-	-	-	-	-	
3.	Етапи розвитку методології науки.	4	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	
4.	Актуальні методологічні ідеї у постпозитивізмі.	4	2	2	-	-	8	-	-	-	-	-	
5.	Принципи та ідеали наукового знання. Принципи системності та синергетики.	4	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	
6.	Емпіричні та теоретичні методи наукового дослідження.	4	2	2	-	-	8				-	-	
7.	Форми організації наукового знання.	4	2	2	-	-	8		-		-	-	
8.	Принципи організації наукових досліджень. Вимоги до різних типів наукових робіт.	4	2	2	-	-	10	-	-	-	-	-	
Разом:		32	14	10			66						

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Наука як система знань та соціальний інститут.

1. Етапи становлення і розвитку науки.
2. Наукове пізнання, знання і дослідження.
3. Поняття, цілі і функції науки.
4. Структурні елементи науки та їх характеристика.
5. Наукознавство та класифікація наук.

Тема 2. Сутність, структура, функції методології.

1. Методологія дослідження: поняття, функції і структура.
2. Фундаментальна, або філософська, методологія.
3. Загальнонаукова та конкретно наукова методологія.
4. Методи і техніка дослідження.
5. Застосування логічних законів і правил.

Тема 3. Етапи розвитку методології науки.

1. Методологія класичної науки. Емпіризм та раціоналізм.
2. Методологія та принципи некласичної науки.
3. Еволюція методологічних поглядів та принципів у позитивізмі та неопозитивізмі.
4. Порівняльна характеристика класичної та некласичної науки.

Тема 4. Актуальні методологічні ідеї у постпозитивізмі.

1. Вчення про наукову парадигму та наукові революції Т. Куна.
2. Критичний раціоналізм К. Поппера.
3. Методологічні погляди І. Локатоса.
4. Методологічний анархізм П. Фейсрабенда.

Тема 5. Принципи та ідеали наукового знання. Принципи системності та синергетики.

1. Основні принципи наукового пізнання.
2. Ідеали наукового знання.
3. Основні ідеї та концепції принципу системності.
4. Синергетика: поняття, концепції, принципи та ідеї.

Тема 6. Емпіричні та теоретичні методи наукового дослідження.

1. Методи емпіричного дослідження.
2. Вимоги та алгоритми певних типів емпіричного дослідження.
3. Методи теоретичного дослідження.
4. Вимоги до теоретичних досліджень.

Тема 7. Форми організації наукового знання.

1. Науковий факт.
2. Наукова ідея.
3. Наукова гіпотеза.
4. Наукова теорія.

Тема 8. Принципи організації наукових досліджень. Вимоги до різних типів наукових робіт.

1. Роль інформації у наукових дослідженнях і класифікація наукових документів.
2. Принципи збору інформаційного матеріалу.
3. Магістерська робота: поняття та її підготовка.
4. Техніка та методологія написання наукового тексту.
5. Підготовка до захисту і захист магістерської роботи.

5.2. Тематика семінарських занять

Тема 1. Наука як система знань та соціальний інститут.

Тема 2. Сутність, структура, функції методології.

Тема 3. Етапи розвитку методології науки.

Тема 4. Актуальні методологічні ідеї у постпозитивізмі.

Тема 5. Емпіричні та теоретичні методи наукового дослідження

Тема 6. Форми організації наукового знання

Тема 7. Принципи організації наукових досліджень. Вимоги до різних типів наукових робіт.

5.3. Організація самостійної роботи

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	Форми звітності
1.	Опрацювання лекційного матеріалу	18	Конспект лекцій
2.	Підготовка до семінарських занять	4	Конспект відповідей на сем
3.	Підготовка до проміжного контролю	4	Виконані завдання м.к.р.
4.	Підготовка реферату	10	Реферат та його захист
5.	Виконання завдань для самостійної роботи	30	Конспект завдань для с.р.
	Разом	66	

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

6.1. *Форми поточного контролю:* семінарські заняття, індивідуальні завдання.

6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.

6.3. *Форми підсумкового контролю:* залік.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських заняттях, результати самостійної роботи з підручниками та методичними посібниками, а також якість виконання студентом індивідуального завдання у вигляді реферату та виконаних індивідуальних завдань.

Модульна контрольна робота проводиться в письмовій формі та включає два теоретичні питання, відповіді на які дають можливість оцінити рівень оволодіння теоретичним матеріалом і тестових завдань.

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

1. Розкрийте основні функції методології науки.
2. Дайте характеристику теорії як формі організації наукового пізнання.
3. 10 питань у тестовій формі.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. *Шкала та схема формування підсумкової оцінки*

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

Схема розподілу балів

Максимальна кількість балів	70 балів (поточний контроль) – середньозважений бал оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань, який переводиться у 100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом.0,7	30 балів (проміжний контроль) – за результатами виконання модульної контрольної роботи
Мінімальний пороговий рівень	35 балів (поточний контроль)	16 балів (проміжний контроль)

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Виконані завдання з філософії	5
Реферат	5

Критеріями оцінювання виконання завдань з дисципліни є вміння магістранта правильно відповісти на питання та вміти пояснити теоретичні засади, згідно з якими була дана відповідь.

Оцінювання реферату здійснюється за такими критеріями: самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених автором завдань, здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела. Критеріями оцінювання презентації є її відповідність змісту доповіді студента за матеріалами дослідження та оригінальність візуального представлення.

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання складе 15 балів. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного та проміжного контролю.

**9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ,
ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА**
Технічні засоби для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор).

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Будко В. В. Філософія науки : Учеб. пособие / В. В.Будко. – Харьков: Консум, 2005. – 268 с.
2. Гришанов І. В. Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Філософія та методологія науки» для магістрантів та аспірантів усіх спеціальностей. Частина І. / І. В. Гришанов, І. Є. Поліщук. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2004. – 120 с.
3. Гришанов І. В. Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Філософія та методологія науки» для магістрантів та аспірантів усіх спеціальностей. Частина ІІ. / І. В. Гришанов, І. Є. Поліщук. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2004. – 84 с.
4. Демидов А.Б. Філософія и методология науки: курс лекций / А.Б.Демидов. – Витебск: УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2009. – 102 с.
5. Добронравова І. С. Новітня західна філософія науки : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І. С. Добронравова. – К. : ПАРАПАН, 2008. – 214 с.
6. Іщенко М. П. Філософія науки : питання теорії і методології : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / М. П. Іщенко, І. І. Руденко. – К. : УБС НБУ, 2010. – 444 с.
7. Поліщук І. Є. Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Філософія та методологія науки» : Науково-методичне видання. / І. Є. Поліщук, М. В. Галіченко. – Херсон : Айлант, 2009. – 76 с.
8. Ратніков В. С. Історія та філософія науки : хрестоматія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Ратніков, З. Ю. Макаров. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 416 с.
9. Сергієнко В. В. Філософські проблеми наукового пізнання : навч. посібник. / В. В. Сергієнко – Кременчук : Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського, 2011. – 103 с.
10. Штанько В. І. Філософія и методология науки. Учеб. пособие для аспирантов и магистрантов естественнонаучных и технических вузов. / В. И.Штанько. – Харьков: ХНУРЭ, 2002. – 292 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Добронравова І.С. Синергетика: становление нелинейного мышления/ И. С. Добронравова. – К.:«Лыбидь», 1990. – 150с.
2. Куайн У. Слово и объект / Уиллард Куайн. – М. :Праксис ; Логос, 2000. – 386 с.
3. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун. – М. :OZON, 2009. – 310 с.
4. Лакатос И. Избранные произведения по философии и методологии науки / Имре Лакатос. – М. :Академпроект, 2008. – 475 с.
5. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ / Имре Лакатос. – М. : Медиум, 1995. – 235 с.

6. Пирс Ч. С. Избранные философские произведения / Чарльз Сандерс Пирс. – М. : Логос, 2000. – 448 с.
7. Поппер К. Объективное знание : Эволюционный подход / Карл Поппер. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 381 с.
8. Пригожин И. Конец определенности. Время, хаос и новые законы природы / И. Пригожин. – Ижевск : НИЦ «Регулярная и хаотическая динамика», 2000. – 208 с.
9. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М. : Прогресс, 1986. – 432 с.
10. Рассел Б. Человеческое познание : его сфера и границы / Бертран Рассел. – М. : ГЕРРА – Кн. клуб : Республика, 2000. – 388 с.
11. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / Поль Рикер. – М. : Канон-Пресс-Ц : Кучково Поле, 2002. – 624 с.
12. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / Г. Риккерт. – М. : Республика, 1998. – 413 с.
13. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / [Пер. с англ. и нем. А. Л. Никифорова; общ. ред. И. С. Нарского]. – М. : Прогресс, 1986. – 542 с.
14. Фейерабенд П. Против метода. Очерк анархистской теории познания / П. Фейерабенд. – М. : АСТ ; Хранитель, 2007. – 413 с.
15. Фуко М. Археология знания/ Мишель Фуко. – К. : Ника-Центр, 1996. – 208 с.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

1. Бевзенко Л.Д. Социальная самоорганизация / Л. Д. Бевзенко. – К.: Институт социологии НАНУ, 2002. – 436с. – Режим доступа до джерела : <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
2. Галіченко М. Проблема застосування синергетичної методології в соціально-гуманітарних науках / М. Галіченко, І. Поліщук. // Південний архів. Іст. науки. : Зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 31-32. – С. 26–34. – Режим доступа до джерела : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pain/2010_31_32/Gal_Pol.pdf
3. Добронравова І. С. Динамічний хаос у соціумі як середовище соціальної самоорганізації / І. С. Добронравова, Л. С. Фінкель. // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2005. – № 1. – С. 168 – 180. – Режим доступа до джерела : <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
4. Добронравова І. С. Філософія науки : Навч. посібник. [Електронний ресурс]. / І.С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, С. П. Петрушенков, Л. О. Шашкова. – К., 2002. – Режим доступа до джерела : <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
5. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії / Робін Дж. Колінгвуд. – К. : Основи, 1996. – 615 с. – Режим доступа до джерела : <http://litorys.org.ua/colin/colin.htm>
6. Перова О. Є. Проблеми біофілософії в сучасній філософії науки / О. Є. Перова. // Наук. вісн. КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Серія : Філософія. Політологія. – 2002. – № 38 – 41. – С.192 – 198. – Режим доступа до джерела : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Perova-vis-40.html>
7. Перова О. Є. Філософського методологічні засади пізнання живого в постнекласичній науці / О. Є. Перова. // Наук. вісн. КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Серія : Філософія. Політологія. – 2003. – № 52 – 53. – С. 82 – 86. – Режим доступа до джерела : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Perova-vis-53.html>
8. Поппер К. Открытое общество и его враги / Карл Поппер. – М. : Феникс, 1992. – Т. 1. – 448 с. – Режим доступа до джерела : http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/politologija/karl_popper_otkrytoe_obsbhestvo_i_ego_vragi_v_dvukh_tomakh_tom_1/21-1-0-229
9. Томпсон М. Философия науки [Електронний ресурс] : пер. с англ. / М. Томпсон — М.: ФАИР-ПРЕСС, 2003. — 304 с. – Режим доступа до джерела : <http://yanko.lib.ru/>